

תלמוד בבלי מסכת סוטה פרק ט - עגלה ערופה [דף מד עמוד ב]

/מתני'/. עגלה ערופה - בלשון הקודש, שנאמר: כי ימצא חלל באדמה... ויצאו זקניך ושופטיך, שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין; רבי יהודה אומר: חמשה, שנאמר: זקניך - שנים, ושופטיך - שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד. נמצא טמון בגל, או תלוי באילן, או צף על פני המים - לא היו עורפין, שנאמר: באדמה - ולא טמון בגל, נופל - ולא תלוי באילן, בשדה - ולא צף על פני המים. נמצא סמוך לספר, או לעיר שרובה עובדי כוכבים, או לעיר שאין בה ב"ד - לא היו עורפין. אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד.

גמ'. מאי קאמר? אמר ר' אבהו: ה"ק, שנאמר: וענו ואמרו, ולהלן הוא אומר: וענו הלויים ואמרו וגו', מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש; וסדר עגלה ערופה כיצד? כי ימצא חלל באדמה... ויצאו זקניך ושופטיך, שלשה מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין. רבי יהודה אומר: חמשה וכו'. ת"ר: ויצאו זקניך ושופטיך, זקניך - שנים, ושופטיך - שנים, ואין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד - הרי כאן חמשה, דברי ר' יהודה; ר' שמעון אומר: זקניך - שנים, ואין ב"ד שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד - הרי כאן שלשה. ור' שמעון נמי הא כתיב: ושופטיך! ההוא מיבעי ליה: למייוחדין שבשופטיך. ורבי יהודה? מזקני זקניך נפקא. ור' שמעון? אי כתב רחמנא זקני, הוה אמינא אפי' זקני השוק, כתב רחמנא זקניך; ואי כתב רחמנא זקניך, הוה אמינא אפי' סנהדרי קטנה, כתב רחמנא ושופטיך - למייוחדין שבשופטיך. ור' יהודה? גמר זקני זקני מזקני העדה, מה להלן מיוחדין שבעדה, אף כאן מיוחדין שבעדה. אי גמר, לגמרה לכולה מילתא מהתם, זקניך ושופטיך למה לי? אלא וי"ו ושופטיך למנינא. ורבי שמעון? [דף מה עמוד א] וי"ו לא משמע ליה. (מאי קאמר רחמנא המיוחדין שבשופטיך) אלא מעתה, ויצאו - שנים ומדדו - שנים, לר' יהודה הרי כאן תשעה, לרבי שמעון הרי כאן שבעה! ההוא מיבעי ליה לכדתניא: ויצאו - הן ולא שלוחיהן, ומדדו - שאפי' נמצא בעליל לעיר היו מודדין, שמצוה לעסוק במדידה. מתניתין דלא כר"א בן יעקב; דתניא, ר' אליעזר בן יעקב אומר: זקניך - זו סנהדרין, שופטיך - זה מלך וכהן גדול; מלך, דכתיב: מלך במשפט יעמיד ארץ, כהן גדול, דכתיב: ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה וגו'. איבעיא להו: רבי אליעזר בן יעקב - במלך וכהן גדול

הוא דפליג, אבל בסנהדרי אי כרבי יהודה אי כרבי שמעון סבירא ליה, או דלמא בסנהדרי נמי פליג עד דאיכא כולה סנהדרי? אמר רב יוסף, ת"ש: מצאן זקן ממרא אבי פגי והמרה עליהן, יכול תהא המראתו המראה? תלמוד לומר: וקמת ועלית אל המקום, מלמד שהמקום גורם; דנפוק כמה? אילימא דנפוק מקצתן, דלמא הנך דאיכא גואי כוותיה סבירא להו! אלא פשיטא דנפוק כולהו, ולמאי? אי לדבר הרשות, מי מצו נפקי? והכתיב: שורך אגן הסהר אל יחסר המזג, שאם נצרך אחד מהם לצאת, אם יש שם עשרים ושלושה כנגד סנהדרי קטנה - יוצא, ואם לאו - אינו יוצא! אלא פשיטא לדבר מצוה, למאי? לאו למדידת עגלה, ורבי אליעזר בן יעקב היא. א"ל אביי: לא, דלמא להוסיף על העיר ועל העזרות, כדתנן: אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד. תניא כוותיה דרב יוסף: מצאן אבית פגי והמרה עליהן, כגון שיצאו למדידת עגלה או להוסיף על העיר ועל העזרות, יכול תהא המראתו המראה? ת"ל: וקמת ועלית, מלמד שהמקום גורם.

נמצא טמון בגל או תלוי באילן. לימא, מתניתין ר' יהודה היא ולא רבנן! דתניא: ושכחת עומר בשדה - פרט לטמון, דברי רבי יהודה; וחכ"א: בשדה - לרבות את הטמון! אמר רב: אפי' תימא רבנן, הכא מענייניה דקרא, התם מענייניה דקרא; דכתיב: כי ימצא חלל, היכא דמשתכח, באדמה - פרט לטמון; והתם מענייניה דקרא, דכתיב: כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר, שכחה דומיא דקציר, מה קציר בגלוי אף שכחה בגלוי, כתב רחמנא בשדה - לרבות את הטמון. לרבי יהודה נמי תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר! אין הכי נמי. ואלא בשדה למה לי? מיבעי ליה: לרבות שכחת קמה. ורבנן, שכחת קמה מנא להו? נפקא להו מכי תקצור קצירך בשדך. ור' יהודה? מיבעי ליה לכדרבי אבהו אמר ר' אלעזר, דאמר רבי אבהו אמר ר"א: פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו. ורבנן? מבשדה, בשדך. ור' יהודה? בשדה בשדך לא משמע ליה. בעי ר' ירמיה: צפו עומרין לתוך שדהו, מהו? אויר שדה כשדה דמי, או לאו כשדה דמי? א"ל רב כהנא לרב פפי, ואמרי לה רב כהנא לרב זביד: תפשוט ליה מדרבי אבהו א"ר אלעזר, דאמר: פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו, דחבירו אין, לתוך שדהו לא! וליטעמיק, לתוך שדה חבירו - צפו אין, מונחין לא, והא בעינן בשדך וליכא! אלא, לתוך שדה חבירו ואפילו מונחין, והאי דקאמר צפו? דלא משכחת לה אלא בצפו. תא שמע: עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר, והניחו על גבי חבירו ושכחו -

התחתון שכחה, והעליון אינו שכחה; רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: שניהם אינן שכחה, התחתון - מפני שהוא טמון, והעליון - מפני שהוא צף; עד כאן לא פליגי אלא בתחתון, אבל בעליון - דברי הכל לא הואי שכחה. שאני התם, כיון דאחזיק ביה זכה ביה. אי הכי, מאי איריא על גבי חבירו? אפילו בשדה נמי! אין הכי נמי, והאי דקתני על גבי חבירו? משום תחתון. והא מפני שהוא צף קאמר! אימא: מפני שהוא כצף. אמר אביי: הריני כבן עזאי בשוקי טבריא! אמר ליה ההוא מדרבנן לאביי: שני חללים זה על גבי זה, מהיכן הוא מודד? מין במינו הוי טמון ומין במינו לא הוי צף, ומעליון מודד, או דלמא מין במינו הוי צף ומין במינו לא הוי טמון, ומתחתון מודד, או דלמא מין במינו הוי טמון ומין במינו הוי צף, ולא מתחתון מודד ולא מעליון מודד? א"ל, **[דף מה עמוד ב]** תניתוה: עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר, והניחו על גבי חבירו ושכחו - התחתון שכחה, והעליון אינו שכחה; ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון: שניהן אינן שכחה, התחתון - מפני שהוא טמון, והעליון - מפני שהוא צף; סברו דהני תנאי כר' יהודה סבירא להו, דאמר: בשדה - פרט לטמון, מאי לאו בהא קא מיפלגי, דמר סבר: מין במינו הוי טמון, ומר סבר: לא הוי טמון! לא, אי כר' יהודה סבירא להו - דכ"ע מין במינו הוי טמון, והכא בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן קמיפלגי, דרבנן כרבנן, ור' שמעון בן יהודה כרבי יהודה. אי הכי, מאי איריא על גבי חבירו? אפי' בעפר ובצרור נמי! אין הכי נמי, ולהודיעך כחו דר' יהודה, דאמר: אפי' מין במינו הוי טמון. תנו רבנן: חלל - ולא חנוק, חלל - ולא מפרפר, באדמה - ולא טמון בגל, נופל - ולא תלוי באילן, בשדה - ולא צף על פני המים; ר' אלעזר אומר: בכולן, אם היה חלל - עורפין. תניא: אמר רבי יוסי בר יהודה, אמרו לו לר"א: אי אתה מודה שאם היה חנוק ומוטל באשפה שאין עורפין? אלמא חלל - ולא חנוק, הכא נמי באדמה - ולא טמון בגל, נופל - ולא תלוי באילן, בשדה - ולא צף על גבי מים. ור"א? חלל יתירא כתיב.

נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים כו'. דכתיב: כי ימצא - פרט למצוי. או לעיר שאין בה ב"ד. דבעינא זקני העיר וליכא.

אין מודדין אלא לעיר כו'. פשיטא, כיון דתנא לעיר שאין בה ב"ד, אנא ידענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין! הא קא משמע לן, כדתניא: מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד, שמניחין אותה

ומודדין לעיר שיש בה בית דין? ת"ל: ולקחו זקני העיר ההיא, מכל מקום.

מתני'. נמצא מכוון בין שתי עיירות - שתיהן מביאות שתי עגלות, דברי רבי אליעזר. ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה. נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר - מוליכין הראש אצל הגוף, דברי רבי אליעזר; רבי עקיבא אומר: הגוף אצל הראש. מאין היו מודדין? רבי אליעזר אומר: מטיבורו, רבי עקיבא אומר: מחוטמו, רבי אליעזר בן יעקב אומר: ממקום שנעשה חלל, מצוארו.

גמ'. מאי טעמא דרבי אליעזר? קסבר: אפשר לצמצם, וקרובה - ואפילו קרובות.

ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה. דאמר קרא: לרשתה, וקסבר: ירושלים לא נתחלקה לשבטים.

נמצא ראשו במקום כו'. במאי קמפלגי? אילימא לענין מדידה קמיפלגי, הא מדקתני סיפא מאין היו מודדין, מכלל דרישא לא במדידה עסקינן! אמר ר' יצחק: במת מצוה קנה מקומו קמיפלגי, והכי קאמר: לקוברו קנה מקומו, והיכא דנמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר - מוליכין הראש אצל הגוף, דברי ר' אליעזר; ר' עקיבא אומר: הגוף אצל הראש. במאי קמיפלגי? מר סבר: גופיה בדוכתיה נפיל, רישא דנאדי ונפיל; ומר סבר: רישא היכא דנפיל נפיל, גופא הוא דרהיט אזיל.

מאין היו מודדין. במאי קמיפלגי? מר סבר: עיקר חיותא באפיה, ומר סבר: עיקר חיותא בטיבוריה. לימא כי הני תנאי: מהיכן הולד נוצר? מראשו, וכן הוא אומר: ממעי אמי אתה גוזי, ואומר: גזי נזרך והשליכי וגו'; אבא שאול אומר: מטיבורו, ומשלח שרשו אילך ואילך! אפילו תימא אבא שאול, ע"כ לא קאמר אבא שאול - אלא לענין יצירה, דכי מיתצר ולד ממציעתיה מיתצר, אבל לענין חיותא - דכולי עלמא באפיה הוא, דכתיב: כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו'.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: ממקום שנעשה חלל, מצוארו. מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב? כדכתיב: לתת אותך אל צוארי חללי רשעים.

מתני'. נפטרו זקני ירושלים והלכו להן. זקני אותה העיר מביאין עגלת בקר אשר לא משכה בעול, ואין המום פוסל בה, ומורידין אותה לנחל איתן, איתן כמשמעו - קשה, אף על פי שאינו איתן - כשר, ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה; ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד, ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים. זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה, ואומרים: ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו. וכי על דעתינו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הן? אלא, שלא בא על ידינו ופטרנוהו (בלא מזון), ולא ראינוהו והנחנוהו (בלא לוייה). **[דף מו עמוד א]** והכהנים אומרים: כפר לעמך ישראל אשר פדית [ה'] ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל. לא היו צריכין לומר ונכפר להם הדם, אלא רוח הקודש מבשרתן, אימתי שתעשו ככה - הדם מתכפר להם.

גמ'. ויהא מום פוסל בעגלה מקל וחומר, ומה פרה שאין השנים פוסלות בה - מום פוסל בה, עגלה ששנים פוסלות בה - אינו דין שיהא מום פוסל בה! שאני התם, דאמר קרא: אשר אין בה מום, בה מום פוסל, ואין מום פוסל בעגלה. אלא מעתה, לא יהו שאר עבודות פוסלות בה, אלמה א"ר יהודה אמר רב: הניח עליה עודה של שקין - פסולה, ובעגלה - עד שתמשוך! שאני פרה, דילפינן עול עול מעגלה. עגלה נמי תיתי עול עול מפרה! הא מיעט רחמנא בה. בעגלה נמי כתיב בה! ההוא מיבעי ליה: למעוטי קדשים דלא פסלה בהו עבודה, סלקא דעתך אמינא ליתי בק"ו מעגלה: ומה עגלה שאין מום פוסל בה - עבודה פוסלת בה, קדשים שמום פוסלת בהן - אינו דין שעבודה פוסלת בהן. איכא למיפרך: מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה! אטו קדשים מי ליכא דפסלי בהו שנים? כי איצטריך קרא - להנך קדשים דפסלה בהו שנים. וקדשים דלא פסלה בהו עבודה מהכא נפקא? מהתם נפקא: עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה', אלה אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה! איצטריך, סד"א ה"מ היכא דעבד בהן עבודת היתר, אבל עבודת איסור - אימא ליתסרו, צריכא. והא נמי מהכא נפקא: ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה, אלה אי אתה מקריב, אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה! איצטריך, ס"ד אמינא הני מילי היכא דעבד בהן

כשהן חולין, אבל עבד בהן כשהן קדשים אימא ליתסרו, צריכא. גופא, אמר רב יהודה אמר רב: הניח עליה עודה של שקין - פסולה, ובעגלה - עד שתמשוך. מיתיבי: עול - אין לי אלא עול, שאר עבודות מניין? אמרת ק"ו: ומה עגלה שאין מום פוסל בה - שאר עבודות פוסלות בה, פרה שמום פוסל בה - אינו דין ששאר עבודות פוסלין בה, ואם נפשך לומר, נאמר כאן עול ונאמר להלן עול, מה להלן שאר עבודות פוסלות בה, אף כאן שאר עבודות פוסלות; מאי אם נפשך לומר? וכי תימא, איכא למיפרך: מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה! אי נמי, קדשים יוכיחו, שמום פוסל בהן ואין עבודה פוסלת בהן! נאמר כאן עול ונאמר להלן עול, מה להלן שאר עבודות, אף כאן שאר עבודות, וממקום שבאתה: מה להלן עד שתמשוך, אף כאן עד שתמשוך! תנאי היא, דאיכא דמייתי לה מעגלה, איכא דמייתי לה מגופה דפרה; דתניא: עול - אין לי אלא עול, שאר עבודות מניין? ת"ל: אשר לא עלה עליה עול, מכל מקום; אם כן, מה ת"ל עול? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא: אשר לא עלה עליה - כלל, עול - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, עול אין מידי אחרינא לא! אשר - רבויא הוא. ותניא נמי גבי עגלה כי האי גוונא: עול - אין לי אלא עול, שאר עבודות מניין? ת"ל: אשר לא עובד בה, מ"מ; א"כ מה ת"ל עול? עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ואימא: אשר לא עובד בה - כלל, עול - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, עול אין מידי אחרינא לא! אשר - רבויא הוא. א"ר אבהו, בעי מיניה מר' יוחנן: משיכת עול בכמה? א"ל: כמלא עול. איבעיא להו: לארכו או לרחבו? אמר להו ההוא מרבנן ור' יעקב שמיה, לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן: משיכת עול לרחבו טפח. ולימא טפח! הא קמ"ל, שיעורא דעול טפח הוי. למאי נפקא מינה? למקח וממכר. א"ר יוחנן בן שאול: מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל? אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות, ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פריה ורביה, אלא מעתה, אזקן ואסריס ה"נ דלא ערפינן! אלא מצות.

ומורידין אותה אל נחל איתן, איתן כמשמעו - קשה. תנו רבנן: מנין לאיתן שהוא קשה? שנאמר: [דף מו עמוד ב] איתן מושבך ושים בסלע קנך, ואומר: שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ; אחרים אומרים: מנין לאיתן שהוא ישן? שנאמר: גוי איתן הוא גוי מעולם הוא.

ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה. מ"ט? גמר עריפה עריפה מחטאת העוף.

ומקומה אסור מלזרוע ומליעבד. ת"ר: אשר לא יעבד בו ולא יזרע - לשעבר, דברי רבי יאשיה; רבי יונתן אומר: להבא. רבא אמר: להבא - דכ"ע לא פליגי, דכתיב: ולא יזרע, כי פליגי - לשעבר, רבי יאשיה סבר: מי כתיב ולא יעובד? ורבי יונתן: מי כתיב אשר לא נעבד? ורבי יאשיה? אשר - לשעבר משמע. ור' יונתן? אשר - רבויא הוא.

ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים. ת"ר: אשר לא יעבד בו ולא יזרע - אין לי אלא זריעה, שאר עבודות מנין? תלמוד לומר: אשר לא יעבד בו, מכל מקום; אם כן, מה ת"ל ולא יזרע? לומר לך: מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע, אף כל שהוא בגופה של קרקע, יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן בגופה של קרקע. ואימא: אשר לא יעבד בו - כלל, ולא יזרע - פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, זריעה אין, מידי אחרינא לא! אשר - רבויא הוא.

זקני העיר רוחצין ידיהן כו'. ת"ר: וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל - שאין ת"ל הערופה, ומה ת"ל הערופה? על מקום עריפתה של עגלה; ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה שב"ד שופכין דמים? אלא, לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה. תניא, היה ר"מ אומר: כופין ללויה, ששכר הלויה אין לה שיעור, שנאמר: ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד, וכתיב: ויראם את מבוא העיר, ומה חסד עשו עמו? שכל אותה העיר הרגו לפי חרב, ואותו האיש ומשפחתו שלחו; וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז הוא שמה עד היום הזה - תניא: היא לוז שצובעין בה תכלת, היא לוז שבא סנחריב ולא בבלה, נבוכדנצר ולא החריבה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה, אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן - יוצאין חוץ לחומה והן מתים; והלא דברים ק"ו: ומה כנעני זה, שלא דיבר בפיו ולא

הלך ברגליו - גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות, מי שעושה לוויה ברגליו - על אחת כמה וכמה. במה הראה להם? חזקיה אמר: בפיו עקם להם, ר' יוחנן אמר: באצבעו הראה להם. תניא כוותיה דר' יוחנן: בשביל שכנעני זה הראה באצבעו, גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות. אמר רבי יהושע בן לוי: המהלך בדרך ואין לו לוויה - יעסוק בתורה, שנאמר: כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרורותיך. ואמר ר' יהושע בן לוי: בשביל ארבעה פסיעות שלוה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו' - נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה, שנאמר: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. אמר רב יהודה אמר רב: כל המלוה את חבירו ארבע אמות בעיר - אינו ניזוק. רבינא אלויה לרבא בר יצחק ד' אמות בעיר, מטא לידיה היזיקא ואיתציל. ת"ר: הרב לתלמיד - עד עיבורה של עיר, חבר לחבר - עד תחום שבת, תלמיד לרב - אין לו שיעור. וכמה? א"ר ששת: עד פרסה. ולא אמרן אלא רבו שאינו מובהק, אבל רבו מובהק - שלשה פרסאות. רב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי ציניתא דבבל; כי מטו התם, אמר ליה, ודאי דאמריתו: הני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתנהו? א"ל: אדכרתן מלתא, דאמר רבי יוסי בר' חנינא, מאי דכתיב: בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם? וכי מאחר שלא עבר היכן ישב? (ומאחר שלא ישב היכן עבר?) אלא, ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב - נתישבה, ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון - לא נתישבה. רב מרדכי אלויה לרב אשי מהגרוניא ועד בי כיפי, ואמרי לה עד בי דורא. אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: כל שאינו מלוה ומתלוה - כאילו שופך דמים, שאילמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר: ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח, אמרו לו: עלה שהקרחת עלינו את המקום. מאי ונערים קטנים? אמר ר' אלעזר: שמנוערים מן המצות, קטנים - שהיו מקטני אמנה. תנא: נערים היו, ובזבזו עצמן כקטנים. מתקיף לה רב יוסף: ודלמא על שם מקומן! מי לא כתיב: וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה, וקשיא לן: נערה וקטנה! ואמר ר' פדת: קטנה דמן נעורין! התם לא מפרש מקומה, הכא מפורש מקומן. ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה' - מה ראה? אמר רב: ראה ממש, כדתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל מקום שנתנו חכמים עיניהם - או מיתה או עוני; ושמואל אמר: ראה שכולן נתעברה בהן אמן ביום

הכיפורים; ורבי יצחק נפחא אמר: בלורית ראה להן כאמוריים; ורבי יוחנן אמר: ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה. ודלמא בזרעייהו ניהוה הוה! אמר רבי אלעזר: לא בם ולא בזרעם עד סוף כל הדורות. ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים - **[דף מז עמוד א]** רב ושמואל, חד אמר: נס, וחד אמר: נס בתוך נס. מאן דאמר נס - יער הוה, דובים לא הוו; מ"ד נס בתוך נס - לא יער הוה ולא דובים הוו. וליהוי דובים ולא ליהוי יער! דבעיתי. אמר רבי חנינא: בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים. איני? והאמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב, זכה ויצתה ממנו רות, שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה אלף עולות יעלה שלמה, ואמר רבי יוסי בן חוני: רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה! תאותו מיהא לקללה הוי. ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה וגו' - וכי מאחר דמים רעים וארץ משכלת, אלא מה טובתה? אמר רבי חנין: חן מקום על יושביו. אמר רבי יוחנן, שלשה חנינות הן: חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה, חן מקח על מקחו. תנו רבנן, שלשה חלאין חלה אלישע: אחד שגירה דובים בתינוקות, ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים, ואחד שמת בו, שנאמר: ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו. תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו, ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לאחד מתלמידיו בשתי ידיו. אלישע מאי היא? דכתיב: ויאמר נעמן הואל קח ככרים, וכתיב: ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות, ומי שקיל כולי האי? כסף ובגדים הוא דשקיל! אמר ר' יצחק: באותה שעה היה אלישע עוסק בשמנה שרצים, אמר לו: רשע! הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים, וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם. וארבעה אנשים היו מצורעים - אמר רבי יוחנן: זה גחזי ושלשת בניו. וילך אלישע דמשק - למה הלך? אמר ר' יוחנן: שהלך להחזירו לגחזי בתשובה, ולא חזר, אמר לו: חזור בך, אמר לו, כך מקובלני ממך: כל מי שחטא והחטיא את הרבים - אין מספיקין בידו לעשות תשובה. מאי עבד? איכא דאמרי: אבן שואבת תלה לו לחטאת ירבעם והעמידו בין שמים לארץ. ואיכא דאמרי: שם

חקק לה אפומה, והיתה אומרת אנכי ולא יהיה לך. ואיכא דאמרי: רבנן דחה מקמיה, דכתיב: ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו, מכלל דעד האידנא לא הוה דחיק. יהושע בן פרחיה מאי היא כדהוה קא קטיל ינאי מלכא לרבנן שמעון בן שטח אטמינהו אחתיה ר' יהושע בן פרחיה אזל ערק לאלכסנדריא של מצרים כי הוה שלמא שלח ליה שמעון בן שטח מני ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדריא של מצרים אחותי בעלי שרוי בתוכך ואני יושבת שוממה אמר ש"מ הוה ליה שלמא כי אתא אקלע להווא אושפיזא קם קמייהו ביקרא שפיר עבדי ליה יקרא טובא יתיב וקא משתבח כמה נאה אכסניא זו א"ל אחד מתלמידיו רבי עיניה טרוטות א"ל רשע בכך אתה עוסק אפיק ארבע מאה שפורי ושמתייה כל יומא אתא לקמיה ולא קבליה יומא חד הוה קרי קרית שמע אתא לקמיה הוה בדעתיה לקבוליה אחוי ליה בידיה סבר מדחא דחי ליה אזל זקף לבינתא פלחא אמר ליה חזור בך א"ל כך מקובלני ממך כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה דאמר מר כישף והסית והדיח והחטיא את ישראל. תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יצר תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת.

מתני'. נמצא ההורג, עד שלא נערפה העגלה - תצא ותרעה בעדר, משנערפה העגלה - תקבר במקומה, שעל ספק באתה מתחילתה, כיפרה ספיקה והלכה לה. נערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג - הרי זה יהרג. עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר לא ראית, אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראית - היו עורפין. עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית - היו עורפין; שנים אומרים ראינו ואחד אומר להן לא ראיתם - לא היו עורפין. משרבו הרוצחנין - בטלה עגלה ערופה. משבא אליעזר בן דינאי, ותחינה בן פרישה היה נקרא - חזרו לקרותו בן הרצחן. משרבו המנאפים - פסקו המים המרים, ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן, שנאמר: לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו'. משמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יהודה איש ירושלים - בטלו האשכולות, שנאמר: אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי. יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר; אף הוא בטל את

המעוררין ואת הנוקפין. **[דף מז עמוד ב]** עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים; ובימיו א"צ לשאול על הדמאי.

גמ'. ת"ר: מנין שאם נערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג, שאין פוטרת אותו? ת"ל: ולא רץ לא יכופר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו. עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו'. טעמא דמכחיש ליה, הא לא מכחיש ליה - עד אחד מהימן, מנהני מילי? דת"ר: לא נודע מי הכהו, הא נודע מי הכהו - אפילו אחד בסוף העולם - לא היו עורפין; רבי עקיבא אומר: מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש ואין מכירין אותו, שלא היו עורפין? ת"ל: ועינינו לא ראו, והלא ראו. השתא דאמרת עד אחד מהימן, איך חד היכי מצי מכחיש ליה? והאמר עולא: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים! אמר לך עולא, תני: לא היו עורפין. וכן א"ר יצחק, תני: לא היו עורפין. ור' חייא אמר, תני: היו עורפין. ולרבי חייא קשיא דעולא! לא קשיא: כאן בבת אחת, כאן בזה אחר זה. תנן: עד אחד אומר ראיתי את ההורג ושנים אומרים לא ראית - היו עורפין; הא חד וחד - לא היו עורפין, תיובתא דרבי חייא! וליטעמיק, אימא סיפא: שנים אומרים ראינו ועד אחד אומר לא ראיתם - לא היו עורפין; הא חד וחד - היו עורפין! אלא, מתני' כולה בפסולי עדות, וכדרבי נחמיה, דאמר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד. ואיכא דאמרי: כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא - אפילו מאה נשים כי אחד דמיין, והכא במאי עסקינן - כגון דאתאי אשה מעיקרא, ותרצה לדרבי נחמיה הכי, רבי נחמיה אומר: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - הלך אחר רוב דעות, ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד, אבל שתי נשים באיש אחד - כי פלגא ופלגא דמי. ותרתי פסולי עדות למה לי? מהו דתימא, כי אזלינן בתר רוב דעות - לחומר, אבל לקולא לא, קמ"ל.

משרבו הרוצחין כו'. ת"ר: משרבו הרוצחנין - בטלה עגלה ערופה, לפי שאינה באה אלא על הספק, משרבו הרוצחנין בגלוי - בטלה עגלה ערופה.

משרבו הנואפין כו'. ת"ר: ונקה האיש מעון, בזמן שהאיש מנוקה מעון - המים בודקין את אשתו, אין האיש מנוקה מעון - אין המים בודקין את אשתו, ואומר: לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה כו'. מאי ואומר? וכי תימא, עון דידיה אין, דבניה ודבנתיה לא, תא שמע: לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה; וכי תימא, עון אשת איש אין, עון דפנויה לא, ת"ש: כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו וגו'. מאי ועם לא יבין ילבט? אמר רבי אלעזר, אמר להם נביא לישראל: אם אתם מקפידין על עצמכם - מים בודקין נשותיכם, ואם לאו - אין המים בודקין נשותיכם. משרבו בעלי הנאה - נתעותו הדינין, ונתקלקלו המעשים, ואין נוח בעולם. משרבו רואי פנים בדין - בטל לא תגורו, ופסק לא תכירו, ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם. משרבו לוחשי לחישות בדין - רבה חרון אף בישראל, ונסתלקה השכינה, משום שנאמר: בקרב אלהים ישפוט. משרבו אחרי בצעם לבם הולך - רבו האומרים לרע טוב ולטוב רע. משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע - רבו הוי הוי בעולם. משרבו מושכי הרוק - רבו היהירים, ונתמעטו התלמידים, והתורה חוזרת על לומדיה. משרבו היהירים - התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים, שאין דורינו רואה אלא לפנים. איני? והאמר מר: האי מאן דמיהר, אפילו אאינשי ביתיה לא מיקבל, שנאמר: גבר יהיר ולא ינוה, לא ינוה אפי' בנוה שלו! מעיקרא קפצה עליה, לסוף מיתזיל עליהו. משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים - רבה השוחד והטיית משפט, ופסקה טובה. משרבו מקבלני טובתך ומחזקני טובותיך - רבו איש הישר בעיניו יעשה, שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו, ומלכותא אזלא ונולא. משרבו צרי עין וטורפי טרף - רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות, ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן וגו'. משרבו נטויות גרון ומשקרות עינים - רבו מים המרים, אלא שפסקו. משרבו מקבלי מתנות - נתמעטו הימים ונתקצרו השנים, דכתיב: ושונא מתנות יחיה. משרבו זחוחי הלב - רבו מחלוקת בישראל. משרבו תלמידי שמאי והילל שלא שימשו כל צורכן - רבו מחלוקת בישראל, ונעשית תורה כשתי תורות. משרבו מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים - היו ישראל למעלה והם למטה, ישראל לפנים והם לאחור.

משמת יוסי בן יועזר כו'. מאי אשכולות? אמר רב יהודה אמר שמואל: איש שהכל בו.

יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר כו'. מ"ט? אמר רבי יוסי בר' חנינא: לפי שאין נותנין אותו כתיקונו, דרחמנא אמר דיהבי ללוים, [דף מח עמוד א] ואנן קא יהבינן לכהנים. ולודי אשאר מעשרות! אמר ריש לקיש: כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון, שוב אין מתודה על שאר מעשרות. מאי טעמא? אמר אביי: הואיל ופתח בו הכתוב תחילה. מכלל דאפרושי הוּו מפרשי, והא תניא: אף הוא ביטל את הוידוי וגזר על הדמאי, לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד, ומעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין, אמר להם: בני, בואו ואומר לכם: כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה, כך תרומת מעשר וטבל יש בהן עון מיתה, עמד והתקין להם: הלוקח פירות מע"ה - מפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני, מעשר ראשון מפריש ממנה תרומת מעשר ונותנה לכהן, ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים, מעשר ראשון ומעשר עני - המוציא מחבירו עליו הראיה! תרתי תקן, ביטל וידוי דחבירים, וגזר על דמאי של עמי הארץ.

ואף הוא ביטל את המעוררים. מאי מעוררים? אמר רחבה: בכל יום ויום שהיו עומדים לויים על דוכן ואומרים עורה למה תישן ה', אמר להן: וכי יש שינה לפני המקום? והלא כבר נאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל! אלא, בזמן שישראל שרויין בצער ועובדי כוכבים בנחת ושלוחה, לכך נאמר: עורה למה תישן ה'.

ואת הנוקפים. מאי נוקפים? אמר רב יהודה אמר שמואל: שהיו מסרטיין לעגל בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו, אתא איהו בטיל, משום דמיחזי כי מומא. במתניתא תנא: שהיו חובטין אותו במקלות, כדרך שעושים אותו לפני עבודת כוכבים, אמר להם: עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח! נבילות? הא שחיט להו! אלא טריפות, שמא ניקב קרום של מוח, עמד והתקין להם טבעות בקרקע.

עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. בחולו של מועד.

כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי. כדאמרן.

מתני'. משבטלה סנהדרין - בטל השיר מבית המשתאות, שנאמר: בשיר לא ישתו יין וגו'. משמתו נביאים הראשונים - בטלו אורים ותומים. משחרב בהמ"ק - בטל השמיר, ונופת צופים, ופסקו אנשי אמנה מישראל, שנאמר: הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו'. רשב"ג אומר, העיד ר' יהושע: מיום שחרב בהמ"ק - אין יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, וניטל טעם הפירות. ר' יוסי אומר: אף ניטל שומן הפירות. ר' שמעון בן אלעזר אומר: הטהרה - נטלה את (הטעם ואת) הריח, המעשרות - נטלו את שומן הדגן. וחכמים אומרים: הזנות והכשפים כילו את הכל.

גמ'. וממאי דמשבטלה סנהדרי כתיב? אמר רב הונא בריה דרב יהושע, דאמר קרא: זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם! אמר רב: אודנא דשמעא זמרא תעקר. אמר רבא: זמרא בביתא חורבא בסיפא, שנאמר: קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה ערה. מאי כי ארזה ערה? אמר ר' יצחק: בית המסובך בארזים עיר הוא? אלא אפי' בית המסובך בארזים מתרועע. אמר רב אשי: שמע מינה, כי מתחיל חורבא בסיפא מתחיל, שנאמר: חרב בסף. ואיבעית אימא, מהכא: ושאיה יוכת שער. אמר מר בר רב אשי: לדידי חזי ליה, ומנגח כי תורא. אמר רב הונא: זמרא דנגדי ודבקרי - שרי, דגרדאי - אסיר. רב הונא בטיל זמרא, קם מאה אווזי בזוזא ומאה סאה חיטי בזוזא ולא איבעי. אתא רב חסדא זלזיל ביה, איבעאי אווזא בזוזא ולא משתכח. אמר רב יוסף: זמרי גברי ועני נשי - פריצותא, זמרי נשי ועני גברי - כאש בנעורת. למאי נפקא מינה? לבטולי הא מקמי הא. אמר ר' יוחנן: כל השותה בארבעה מיני זמר - מביא חמש פורעניות לעולם, שנאמר: הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם, והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו, מה כתיב אחריו? לכן גלה עמי מבלי דעת - שגורמין גלות לעולם, וכבודו מתי רעב - שמביאין רעב לעולם, והמונו צחה צמא - שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה, וישח אדם וישפל איש - שגורמין שפלות לשונאו של הקדוש ברוך הוא, ואין איש אלא הקדוש ב"ה, שנאמר: ה' איש מלחמה, ועיני גבוהים תשפלנה - שגורמין שפלות של ישראל, ומה כתיב אחריו? לכן **[דף מח עמוד ב]** הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק וירד הדרה והמונה ושאוונה ועלז בה.

משמתו נביאים הראשונים. מאן נביאים הראשונים? אמר רב הונא: זה דוד ושמואל ושלמה. רב נחמן אמר: בימי דוד זימנין סליק וזימנין לא סליק, שהרי שאל צדוק ועלתה לו, שאל אביתר ולא עלתה לו, שנאמר: ויעל אביתר. מתיב רבה בר שמואל: ויהי לדרוש אלהים כל ימי זכריה המבין בראות אלהים, מאי לאו באורים ותומים! לא, בנביאים. ת"ש: משחרב בהמ"ק ראשון - בטלו ערי מגרש, ופסקו אורים ותומים, ופסק מלך מבית דוד, ואם לחשך אדם לומר: ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים! [אמור לו:] כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים ויבא משיח בן דוד! אלא אמר רב נחמן בר יצחק: מאן נביאים הראשונים? לאפוקי מחגי זכריה ומלאכי דאחרונים נינהו; דת"ר: משמתו חגי זכריה ומלאכי - נסתלקה רוח הקודש מישראל, ואף על פי כן היו משתמשים בבת קול, שפעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא ביריחו, נתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה: יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו ראוי לכך, נתנו עיניהם בהלל הזקן, וכשמת, הספידוהו: הי חסיד, הי עניו, תלמידו של עזרא; ושוב פעם אחרת היו מסובין בעלייה ביבנה, נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן: יש בכם אדם א' שראוי שתשרה שכינה עליו, אלא שאין דורו זכאין לכך, נתנו עיניהם בשמואל הקטן, וכשמת, הספידוהו: הי עניו, הי חסיד, תלמידו של הלל; ואף הוא אמר בשעת מיתתו: שמעון וישמעאל לחרבא, וחברוהי לקטלא, ושאר עמא לביזא, ועקן סגיאין עתידין למיתי על עמא; ואף על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר הי חסיד, הי עניו, אלא שנטרפה שעה, שאין מספידין על הרוגי מלכות.

משחרב בהמ"ק - בטל השמיר כו'. ת"ר: שמיר - שבו בנה שלמה את בהמ"ק, שנא': והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה, הדברים ככתבן, דברי ר' יהודה; אמר לו ר' נחמיה: וכי אפשר לומר כן? והלא כבר נאמר: כל אלה אבנים יקרות וגו' מגוררות במגרה! אם כן, מה ת"ל לא נשמע בבית בהבנותו? שהיה מתקין מבחוץ ומכניס מבפנים; אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה - באבני מקדש, ודברי ר' נחמיה - באבני ביתו. ור' נחמיה, שמיר למאי אתא? מיבעי ליה לכדתניא: אבנים הללו אין כותבין

אותן בדיו, משום שנאמר: פתוחי חותם, ואין מסרטין עליהם באיזמל, משום שנאמר: במלואותם, אלא כותב עליהם בדיו, ומראה להן שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן, כתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסירה כלום, וכבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסירה כלום. ת"ר: שמיר זה ברייתו כשעורה, ומששת ימי בראשית נברא, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו. במה משמרין אותו? כורכין אותו בספוגין של צמר, ומניחין אותו באיטני של אבר מליאה סובי שעורין. אמר רבי אמי: משחרב מקדש ראשון - בטלה שירא פרנדא, וזכוכית לבנה. תניא נמי הכי: משחרב מקדש ראשון - בטלה שירא פרנדא, וזכוכית לבנה, ורכב ברזל; וי"א: אף יין קרוש הבא משניר, הדומה כעיוגולי דבילה.

ונופת צופים. מאי נופת צופים? אמר רב: סולת שצפה על גבי נפה, ודומה לעיסה שנילושה בדבש ושמן; ולוי אמר: שתי ככרות הנדבקות בתנור, ותופחות ובאות עד שמגיעות זו לזו; ורבי יהושע בן לוי אמר: זה דבש הבא מן הציפיה. מאי משמע? כדמתרגם רב ששת: כמא דנתזן דבריאתה ושייטן ברומי עלמא ומתיין דובשא מעישיבי טורא. תנן התם: כל הנצוק טהור, חוץ מדבש זיפים והצפיהים. מאי זיפים? אמר רבי יוחנן: דבש שמזייפין בו; וריש לקיש אמר: על שם מקומו, כדכתיב: זיף וטלם ובעלות. כיוצא בדבר אתה אומר: בבא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד וגו' - מאי זיפים? אמר רבי יוחנן: בני אדם המזייפין דבריהם; ורבי אלעזר אומר: על שם מקומו, כדכתיב: זיף וטלם ובעלות.

ופסקו אנשי אמנה. אמר רבי יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה; דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר - אינו אלא מקטני אמנה. והיינו דאמר ר' אלעזר, מאי דכתיב: כי מי בז ליום קטנות? מי גרם לצדיקים שיתבזבוז שולחנן לעתיד לבא? קטנות שהיה בהן, שלא האמינו בהקב"ה. רבא אמר: אלו קטני בני רשעי ישראל, [דף מט עמוד א] שמבזבזין דין אביהם לעתיד לבוא, אומרים לפניו: רבוננו של עולם, מאחר שאתה עתיד ליפרע מהן, למה הקהיתה שיניהם במ! אמר: ר' אילעא בר יברכיה: אלמלא תפלתו של דוד - היו כל ישראל מוכרי רבב, שנאמר: שיתה ה' מורה להם. וא"ר אילעא בר יברכיה: אלמלא תפלתו של חבקוק - היו ב' תלמידי חכמים מתכסים בטלית אחת ועוסקין בתורה, שנאמר: ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים חייהו, אל תקרא בקרב שנים אלא בקרוב שנים

ואמר ר' אילעא בר יברכיה: שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהן דברי תורה - ראויין לישרף באש, שנאמר: ויהי המה הולכים הלך ודבר והנה רכב אש וגו', טעמא דאיכא דיבור, הא ליכא דיבור - ראויין לישרף. וא"ר אילעא בר יברכיה: שני ת"ח הדרין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה - אחד מת ואחד גולה, שנאמר: לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת, ואין דעת אלא תורה, שנאמר: נדמו עמי מבלי הדעת. אמר ר' יהודה בריה דר' חייא: כל ת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק - תפלתו נשמעת, שנאמר: כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך, וכתוב בתריה: ונתן ה' לכם לחם צר ומים לחץ. ר' אבהו אומר: משביעין אותו מזיו שכינה, שנאמר: והיו עיניך רואות את מורידך. ר' אחא בר חנינא אמר: אף אין הפרגוד ננעל בפניו, שנאמר: ולא יכנף עוד מורידך.

רשב"ג אומר משום ר' יהושע: מיום שחרב בהמ"ק אין וכו'. אמר רבא: בכל יום ויום מרובה קללתו משל חברו, שנאמר: בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר, הי בקר? אילימא בקר דלמחר, מי ידע מאי הוי? אלא דחליף. ואלא עלמא אמאי קא מקיים? אקדושה דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא, שנא': ארץ עפתי כמו אופל צלמות ולא סדרים, הא יש סדרים - תופיע מאופל.

ולא ירד טל לברכה, וניטל טעם פירות וכו'. תניא, ר"ש בן אלעזר אומר: טהרה - בטלה טעם וריח, מעשר - ביטל שומן דגן. רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא, שקלה כרכה בסודריה. אתא רבה בריה, א"ל: מורחנא ריחא דחינוניתא, א"ל: בני, טהרה יש בך, יהבה ניהליה. אדהכי אתא אבא בריה, שקלה יהבה ניהליה, א"ל: בני, שמחת את לבי והקהיתה את שיני. היינו דאמרי אינשי: רחמי דאבא אבני, רחמי דבני אבני דהוו ליה. רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה, כי גדל, א"ל: אשקיין מיא, אמר לו: לאו בריך אנא. והיינו דאמרי אינשי: רבי רבי, בר ברתך אנא.

מתני'. בפולמוס של אספסינוס - גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס. בפולמוס של טיטוס - גזרו על עטרות כלות, ושלא ילמד אדם את בנו יוונית. בפולמוס האחרון - גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר; ורבותינו התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר. משמת ר"מ - בטלו מושלי משלים. משמת בן עזאי - בטלו השקדנים. משמת בן זומא -

בטלו הדרשנים. משמת ר"ע - בטל כבוד התורה. משמת ר' חנינא בן דוסא - בטלו אנשי מעשה. משמת ר' יוסי קטנתא - פסקו חסידים, ולמה נקרא שמו קטנתא? שהיה קטנתא של חסידים. משמת רבן יוחנן בן זכאי - בטל זיו החכמה. משמת ר"ג הזקן - בטל כבוד התורה, ומתה טהרה ופרישות. משמת רבי ישמעאל בן פאבי - בטלה זיו הכהונה. משמת רבי - בטל ענוה ויראת חטא.

[גמ'. ת"ר], ר' פנחס בן יאיר אומר: משחרב בהמ"ק - בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה, וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש ואין מבקש ואין שואל, על מי לנו להשען? על אבינו שבשמים. ר"א הגדול אומר: מיום שחרב בית המקדש - שרו חכימיא למהוי כספריא, וספריא כחזניא, וחזניא כעמא דארעא, ועמא דארעא [דף מט עמוד ב] אזלא ודלדלה, ואין שואל ואין מבקש, על מי יש להשען? על אבינו שבשמים. בעקבות משיחא - חוצפא יסגא, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר, ומלכות תהפך למינות, ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרח, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להשען? על אבינו שבשמים.

(גמ'). אמר רב: לא שנו אלא של מלח וגפרית, אבל של הדס ושל וורד - מותר, ושמואל אומר: אף של הדס ושל וורד - אסור; של קנים ושל חילת - מותר, ולוי אומר: אף של קנים ושל חילת - אסור. וכן תני לוי במתניתיה: אף של קנים ושל חילת - אסור.

ועל האירוס. מאי אירוס? א"ר אלעזר: טבלא דחד פומא. רבה בר רב הונא עבד ליה לבריה טנבורא, אתא אבוה תבריה, אמר ליה: מיחלף בטבלא דחד פומא, זיל עביד ליה אפומא דחצבא או אפומא דקפיזא.

בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות וכו'. מאי עטרות כלות? אמר רבה בר רב חנה אמר ר' יוחנן: עיר של זהב. תניא נמי הכי: איזהו עטרות כלות? עיר של זהב, אבל עושה אותה כיפה של מילת. תנא: אף על חופת חתנים גזרו. מאי חופת חתנים? זהורית המוזהבות. תניא נמי

הכי: אלו הן חופת חתנים? זהורית המוזהבות, אבל עושה פפירית ותולה בה כל מה שירצה.

ושלא ילמד את בנו יונית. ת"ר: כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה, היה הורקנוס מבחוץ ואריסטובלוס מבפנים. בכל יום ויום היו משלשלין דינרים בקופה ומעלין להן תמידים. היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית, לעז להם בחכמת יונית, אמר להן: כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם. למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר, כיון שהגיע לחצי חומה, נעץ צפרניו נזדעזעה א"י ארבע מאות פרסה. אותה שעה אמרו: ארור אדם שיגדל חזירים, וארור אדם שילמד לבנו חכמת יונית; ועל אותה שנה שנינו: מעשה ובא עומר מגגות צריפים, ושתי הלחם מבקעת עין סוכר. איני? והאמר רבי: בא"י לשון סורסי למה? אלא אי לשון הקודש אי לשון יונית! ואמר רב יוסף: בבבל לשון ארמי למה? אלא או לשון הקודש או לשון פרסי! לשון יונית לחוד, וחכמת יונית לחוד. וחכמת יונית מי אסירא? והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב"ג, מאי דכתיב: עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי? אלף ילדים היו בבית אבא, חמש מאות למדו תורה וחמש מאות למדו חכמת יונית, ולא נשתייר מהן אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא! שאני של בית ר"ג, דקרובין למלכות הו; דתניא: מספר קומי הרי זה מדרכי האמורי, אבטולוס בן ראובן התירו לספר קומי, שהוא קרוב למלכות; של בית רבן גמליאל התירו להן חכמת יונית, מפני שקרובין למלכות.

בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא כלה באפריון וכו'. מ"ט? משום צניעותא.

משמת רבן יוחנן - בטלה החכמה. ת"ר: משמת רבי אליעזר - נגנז ס"ת. משמת רבי יהושע - בטלה עצה ומחשבה. משמת ר"ע - בטלו זרועי תורה, ונסתתמו מעיינות החכמה. משמת רבי אלעזר בן עזריה - בטלו עטרות חכמה, שעטרת חכמים עשרם. משמת רבי חנינא בן דוסא - בטלו אנשי מעשה. משמת אבא יוסי בן קטונתא - בטלו חסידים, ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטונתא? שהיה מקטני חסידים. משמת בן עזאי - בטלו השקדנין. משמת בן זומא - בטלו הדרשנין. משמת רשב"ג - עלה גובאי ורבו צרות. משמת רבי - הוכפלו צרות.

משמת רבי - בטלה ענוה ויראת חטא. אמר ליה רב יוסף לתנא: לא תיתני ענוה, דאיכא אנא. אמר ליה רב נחמן לתנא: לא תיתני יראת חטא, דאיכא אנא. הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה.